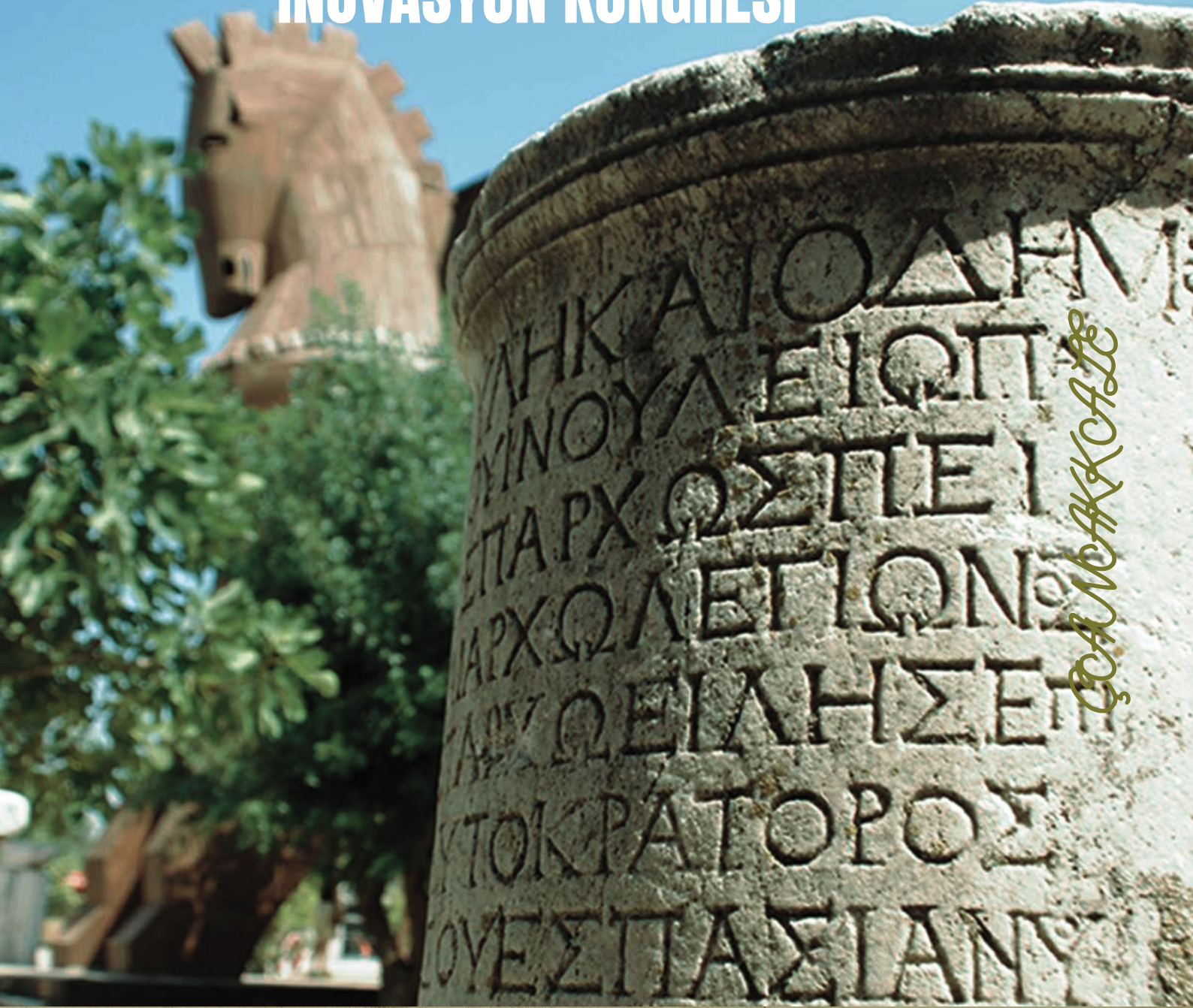

1.BİLSEL ULUSLARARASI TRUVA BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR VE İNNOVASYON KONGRESİ

ÇANAKKALE

25-26 AĞUSTOS 2023-ÇANAKKALE
KONGRE KİTABI

<https://bilselkongreleri.com>

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

BİLSEL

**1. BİLSEL INTERNATIONAL TRUVA SCIENTIFIC RESEARCHES AND INNOVATION
CONGRESS**

DATE and PLACE

**25-26 AUGUST
ÇANAKKALE / TÜRKİYE**

GENERAL COORDINATOR

Azat KALİ

EDITORS

Dr. İlyas ERPAY
Doç. Dr. Necati SÜMER

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Lindita DURMISHI
Prof. Dr. Nana JINCHARADZE
Doç. Dr. Gökçe CEREV
Doç. Dr. Necati SÜMER
Doç. Dr. Nurlan BAĞABYLOV
Doç. Dr. Akın KIRBAŞ
Dr. Fuat TÜRK
Dr. Mirela KAPO
Öğr. Gör. Nurten Ebru ÖZDEMİR

PARTICIPANTS COUNTRY

**Albania/Algeria/Argentina/Azerbaijan/Croatia/Egypt/Hungary/India/Iran/Italy/Kazakhstan/Kosovo/
Malaysia/México/Morocco/Nigeria/North Macedonia/Pakistan/Romania/Serbia/Slovenia**

ORGANIZATION

BİLSEL

<https://bilselkongreleri.com>

All rights of this book belong to BİLGESİNA. Without permission can't be duplicate or copied.

Authors are responsible both ethically and juridically

Release Date: 15 September 2023

Bu kitabın tüm hakları BİLGESİNA Yayınevine aittir.
Yazarlar etik ve hukuki olarak eserlerden sorumludurlar.

Yayın Tarihi: 15 September 2023

ISBN: 978-625-99040-9-2

İÇİNDEKİLER//CONTENTS

MODERN MALİYETLEME YÖNTEMLERİNDEN BİRİ OLAN HEDEF MALİYETLEMENİN HİZMET İŞLETMELERİNDEN MALİYET VE EMEK YOĞUN SAĞLIK KURULUŞLARINDA UYGULANABİLİRLİĞİ	10
APPLICABILITY OF TARGET COSTING, ONE OF THE MODERN COSTING METHODS, LABOR-INTENSIVE HEALTHCARE INSTITUTIONS THAT ONE OF THE SERVICE BUSINESS	11
SAĞLIK TURİZMİNDE DEVLET TEŞVİKLERİ VE TURQUALITY: ÖZEL BİR SAĞLIK GRUBU ÖRNEĞİ	25
GOVERNMENT INCENTIVES AND TURQUALITY IN HEALTH TOURISM: A PRIVATE HEALTH GROUP EXAMPLE	26
ACİL VE ELEKTİF CERRAHİ UYGULANAN ÇOCUK HASTALARDA GASTRİK ULTRASONOGRAFİ BULGULARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	37
CROHN HASTALIĞI VE İLAÇ TEDAVİSİ	41
EPILEPSİ TEDAVİSİ YAKLAŞIMLARI	43
“BERBİE” FİLM BETWEEN CONSERVATIVE AND LIBERAL NEWS AGENCIES: A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS.....	45
DEĞİŞEN JENERASYON, DEĞİŞEN OYUNCAK TASARIMLARI VE OYUN KAVRAMLARI.....	46
METAVERSE EVRENİNDE DİJİTAL SERGİLER.....	47
DIGITAL EXHIBITIONS IN THE METAVERSE UNIVERSE.....	48
YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA GAZETECİLİK PRATİKLERİNİN DÖNÜŞÜMÜ: KAVRAMSAL BİR ÇALIŞMA.....	62
BEING MODERN: TURKEY AND TURKISH PAVILION AT EXPO 58.....	70
MODERN OLMAK: EXPO ‘58’DE TÜRKİYE VE TÜRK PAVYONU	70
DİJİTAL SANATIN EVRİMİ OLARAK ADLANDIRILAN YAPAY ZEKANIN GRAFİK TASARIM ÇERÇEVESİNDE KULLANIMI.....	87
THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE WITHIN THE FRAMEWORK OF GRAPHIC DESIGN, WHICH IS CALLED THE EVOLUTION OF DIGITAL ART	88
DİJİTAL SANATIN YENİ DÖNEMİ NFT VE GRAFİK TASARIMDAKİ YERİ.....	96
NEW ERA OF DIGITAL ART NFT AND ITS PLACE IN GRAPHIC DESIGN *	97
BİR FIRININ MODELLENMESİ VE PLC TABANLI PID KONTROLÜ.....	101
ÖNDEN VE ARKADAN SOĞUTMALI FOTOVOLTAİK PANELLERİNVERİMLİLİĞİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	110
ACCELERATING TSP SOLVING WITH ITERATED LOCAL SEARCH ON GPU WITH DATA COMPRESSION.....	119

RESNET50 İLE AKCİĞER X-RAY GÖRÜNTÜLERİNDEN PNÖMONİ SINIFLANDIRILMASI.....	120
MANUSCRIPT TITLE.....	121
MEME KANSERİNİN TEŞHİSİNDE FARKLI İKİ YÖNTEMİN KARŞILAŞTIRILMASI.....	129
(RESNET VS. KNN)	129
COMPARISON OF TWO DIFFERENT METHODS IN DIAGNOSING BREAST CANCER	129
(RESNET VS. KNN).....	129
TOGG ELEKTRİKLİ ARACIN SERİ ÜRETİMİ ÖNCESİ HALK ALGISININ DUYGU ANALİZİ: BİR TWITTER ÇALIŞMASI.....	140
EMOTION ANALYSIS OF PUBLIC PERCEPTION PRIOR TO MASS PRODUCTION OF TOGG ELECTRIC VEHICLE: A TWITTER STUDY	141
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDEKİ TARIMSAL ALANLARINDA DAMLA SULAMA SİSTEMLERİNDE DAMLATICILARDA AKIŞ DAĞILIMI	147
CATALYTIC EFFECT OF MICROPARTICLES IN REMOVAL OF TOXIC INDUSTRIAL DYE	148
ROLE OF SOLVENT IN THE REDOX KINETICS OF SENSITIZER-MEDIATOR FOR DYE- SENSITIZED SOLAR CELLS.....	149
A STUDY ON THIN FILM PRODUCTION TECHNOLOGIES: ELECTROCHEMICAL COATING AND SPIN COATING	150
İNCE FİLM ÜRETİM TEKNOLOJİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ELEKTROKİMYASAL KAPLAMA VE DÖNDÜRME İLE KAPLAMA.....	150
DESIGN OF SENSOR PLATFORMS THROUGH SYNTHESIS OF ORGANIC CONDUCTIVE POLYMERS.....	157
ORGANİK İLETKEN POLİMERLERİN SENTEZİ İLE SENSÖR PLATFORMLARININ TASARIMI.	157
DO SOCIAL ISOLATION AND LONELINESS AFFECT HEALTHCARE SPENDING AND UTILIZATION IN JAPAN?	162
AVRUPA YETERLİLİK ÇERÇEVESİ KAPSAMINDA BELİRLENMİŞ OLAN BİLGİ, BECERİ VE YETKİNLİKLERİN İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	163
TÜRKİYE'NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİŞİM GÖSTERGELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ..	167
YİYECEK İÇECEK İŞLETMELERİNDE İNOVASYONA YÖNELİK UYGULAMALAR	191
PRACTICES FOR INNOVATION IN FOOD AND BEVERAGE BUSINESSES.....	192
TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE EMEKLİLİK YAŞI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK SORUNU	203
KATILIM ESASLI BİREYSEL EMEKLİLİK ÜZERİNE BİR İNCELEME	216
A STUDY ON PARTICIPATION-BASED PRIVATE PENSION.....	217

INVESTIGATION INTO CONSUMER ACTIONS AND MARKET TRENDS.....	219
YEŞİL TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ UYGULAMALARININ TÜRK DEMİR-ÇELİK SEKTÖRÜNÜN PERFORMANSINA OLAN ETKİLERİ.....	229
SERUM ÜRİK ASİT DÜZEYİ: İSKEMİK VE HEMORAJİK İNMEDE ÖNEMLİ BİR PARAMETRE Mİ?	232
THE EFFETS OF NEUROLOGICAL DISEASES ON PREOPERATIVE EVALUATION	240
COVID-19 PANDEMİSİNİN ANTI-NÜKLEER ANTİKORLARININ NADİR GÖRÜLEN SİTOPLAZMİK PATERNLERİ ÜZERİNE ETKİLERİ	247
KRONİK HEPATİT B HASTALARINDA TEDAVİ DURUMUNA GÖRE LİPİD PANELİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	249
COMPARISON OF LIPID PANEL ACCORDING TO TREATMENT STATUS IN CHRONIC HEPATITIS B PATIENTS	250
INVESTIGATION OF THE INCIDENCE OF ACCESSORY FORAMEN INFRAORBITALE IN ADULT TURKISH POPULATION IN DRY SKULLS	259
KAROTİS STENOZLARINDA NADİR GÖRÜLEN BİR SEMPTOM: LİMB-SHAKİNG SENDROM... ..	260
FİZYOTERAPİ ÖĞRENCİLERİNDE ROTATOR MANŞETLE İLİŞKİLİ OMUZ AĞRISINA YOL AÇAN MUHTEMEL FAKTÖRLERİN ANALİZİNDE BİYOPSİKOSOSYAL MODEL.....	261
BIOPSYCHOSOCIAL MODEL TO ANALYZE THE POTENTIAL FACTORS THAT CAN BE ASSOCIATED WITH ROTATOR CUFF-RELATED SHOULDER PAIN IN PHYSIOTHERAPY STUDENTS	262
DEMANS HASTALARINDA FİZİKSEL AKTİVİTE DÜZEYİ İLE KOGNİTİF DÜZEY ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ.....	266
İNME HASTALARINDA GÖVDE KONTROLÜNÜN DENGE, ÜST EKSTREMİTE VE ALT EKSTREMİTE FONKSİYONLARI İLE İLİŞKİSİ.....	267
THE RELATIONSHIP OF TRUNK CONTROL WITH BALANCE, UPPER EXTREMITY AND LOWER EXTREMITY FUNCTIONS IN STROKE PATIENTS*	268
SİSTEMİK SKLEROZ'LU KADINLARDA SEMPTOMLARIN SOSYAL KAYGIYA ETKİSİ.....	274
THE THERAPEUTIC EFFECTS OF DENIPLANT NUTRACEUTICALS ON THE GUT MICROBIOME IN PATIENTS WITH PSORIASIS.....	277
KOMPLİKE KRON-KÖK KIRIĞI BULUNAN DIŞIN KENDİ KIRIK PARÇASI KULLANILARAK REHABİLİTASYONU	278
RELATIONSHIP BETWEEN SELF-COMPASSION AND LIFE SATISFACTION IN PEOPLE WITH TYPE-2 DIABETES	280
RELATIONSHIP BETWEEN MASCULINE GENDER ROLE STRESS AND ATTITUDES TOWARD DOMESTIC VIOLENCE	281

GEBELERİN DOĞUM ÖNCESİ ALGILADIKLARI STRES VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER	282
PREGNANCY PERCEIVED PRENATAL STRESS AND AFFECTING FACTORS.....	283
MEMORY IMPAIRING EFFECT OF PROPRANOLOL ON CONSOLIDATION AND RECONSOLIDATION OF VARIOUS LEARNING TASKS IN ANIMAL MODELS	295
HAYVAN MODELLERİNDE PROPRANOLOL'ÜN ÇEŞİTLİ ÖĞRENME GÖREVLERİNİN BÜTÜNLEŞTİRME VE YENİDEN-BÜTÜNLEŞTİRME SÜREÇLERİNDE BELLEK BOZUCU ETKİSİ.....	297
EVLİ KADINLARDA EVLİLİK UYUMUNUN CİNSEL İŞLEV VE MENTAL İYİ OLUŞLUK DÜZEYİNE OLAN ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	299
DETERMINATION OF HEALTH PROFESSIONALS AND STUDENTS, WHO IS PARTICIPANTS OF ADANA HEALTH FESTIVAL KNOWLEDGE FOR HEREDITARY DISEASE	311
PROTECTION AND UTILIZATION OF AIR IN PAKISTAN IN THE LIGHT OF SHARIAH	313
ISLAM'S MESSAGE OF PEACE: A GLOBAL CALL TO HARMONY	314
BİR BEN VARDIR BENDEN İÇERİ'NİN YUNUS EMRE'Sİ VE VAROLUŞSAL KAVRAMLARLA GÖRÜNÜŞÜ.....	315
THE APPEARANCE OF THE INSIDE THE ME WITH YUNUS EMRE AND EXISTENTIAL CONCEPTS.....	316
MEHMET ZİHNİ EFENDİ'NİN ARAPÇA ÖĞRETİMİNE KATKILARI.....	329
MYTHS AND MISUNDERSTANDINGS: HOW RELIGIOUS EDUCATION CONTRIBUTED TO VACCINE HESITANCY AMONG NIGERIAN CHRISTIAN STUDENTS	331
DOGMA KAVRAMININ DİNLE İLİŞKİLENDİRİLMESİNİN TARİHSEL SÜRECİ	332
KUR'ÂN'I KERİM'İN DOGMATİZME VE DOGMATİK TUTUMA BAKIŞI.....	344
INVESTIGATION OF THE FORMATION OF SB ₂ O ₃ PHASE ON SB ₂ SE ₃ ABSORBER FILMS FOR PHOTOVOLTAIC APPLICATIONS	356
COOPERATIVE CELL FATE DECISIONS IN COUPLED CELLS UNDER BYSTANDER EFFECT SETTINGS.....	357
CYBERSPACE – THE LATENT PROBLEM OF HUMAN FACTOR VULNERABILITY	358
YTRİYUM OKSİT İLAVESİNİN KOYUN HİDROKSİAPATİT-%0.5TİTANYUM OKSİT İKİLİ SİSTEMİNE ETKİSİ.....	367
EFFECT OF YTTRIUM OXIDE ADDITION ON SHEEP HYDROXYAPATITE-0.5% TITANIUM DIOXIDE BINARY SYSTEM.....	368
FOTOVOLTAİK SİSTEMLERİN ASKERİ MAKSATLI KULLANIMI: ÖRNEK BİR UYGULAMA....	383
MILITARY USE OF PHOTOVOLTAIC SYSTEMS: AN EXAMPLE APPLICATION.....	384
THE POTENTIAL OF USING IOT DEVICES IN MILITARY OPERATIONS TO PROVIDE REAL-	

TIME SITUATIONAL AWARENESS AND INFORMATION SUPERIORITYHata! tanımlanmamış.	Yer	işareti
LSTM KULLANARAK JAPON ŞAMDAN VE GÖSTERGELERE DAYALI FOREX PİYASALARINI TAHMİN ETMEK.....	407	
FORECASTING FOREX MARKETS BASED ON JAPANESE CANDLESTICK AND INDICATORS USING LSTM.....	408	
YIĞILMIŞ GENELLEME METODU KULLANARAK PROSTAT KANSERİNİN TAHMİN EDİLMESİ	425	
PROSTATE CANCER PREDICTION USING STACKING ENSEMBLE METHOD	426	
HAFİF CAM ELYAF MATIN TAVAN KAPLAMASI ÜZERİNDEKİ PERFORMANSI*	434	
SINIFA ÖZGÜ ORTALAMALARI KULLANARAK HİYERARŞİ OLUŞTURMAYLA ÇOK SINIFLI SINIFLANDIRMADA PERFORMANS ARTIRMA	435	
PERFORMANCE ENHANCEMENT IN MULTI-CLASS CLASSIFICATION VIA HIERARCHY GENERATION USING CLASS CONDITIONAL MEANS	436	
İYEP TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ OKUMA-YAZMA ETKİNLİKLERİNE YÖNELİK ÖĞRETİMEN GÖRÜŞLERİ.....	437	
CAR PARK OCCUPANCY TRACKING ANALYSIS WITH COMPUTER VISION	438	
UN-TRANSLATABILITY IN TRANSLATION STUDIES OR TRANSLATION IMPOSSIBLE	447	
WORDS FOR ‘CHOWDER’ IN ARTIFICIAL LANGUAGES	449	
THE EMBODIMENT OF REALITY AND THE MYTHOLOGICAL WORLD IN SERIES OF NOVELS “HARRY POTTER” WRITTEN BY J.K.ROWLING	454	
STRUCTURAL ANALYSIS OF “JÂM-I-JAM” MASNAVI BY AWHADI MARAGHAI	462	
USTA EDEBIYATÇI RIZA BERAHENİ’NİN HAYATI VE ESERLERİ	475	
KƏSRƏVINİN ÇIXARTDIĞI AZƏRİ DİLİNİN İFŞASINDA ƏDALƏT TAHIRZADƏNİN ROLU	485	
THE EFFECT OF CEFR ON FOREIGN LANGUAGE EDUCATION AND EXAMINATION DIRECTIVES OF SCHOOLS OF FOREIGN LANGUAGES IN TÜRKİYE	491	
TÜRKİYE’DEKİ YABANCI DİLLER YÜKSEKOKULLARI YABANCI DİL EĞİTİM -ÖĞRETİM VE SINAV YÖNERGELERİNDE CEFR ETKİSİ	492	
SOME COMMON CONSTRAINTS FACED DURING ENGLISH CLASSES: PERCEPTIONS DERIVED FROM 3 ENGLISH LECTURERS.....	504	
BİN YILLIK TÜRK-ARAP İLİŞKİLERİ: KÖKENLER, DÖNÜM NOKTALARI VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ.....	505	
SPUTNIK TÜRKİYE’NİN RUSYA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ ÜZERİNE BİR ANALİZ.....	517	

ROLE OF SCIENTIFIC INNOVATIONS FOR WOMEN EMPOWERMENT IN PAKISTAN: AN ESSENTIAL APPROACH FOR NATION BUILDING.....	528
COMPARATIVE STUDY OF THE GARMENT STRUCTURE OF ZAND AND QAJAR PERIOD WOMEN	529
TÜRKİYE'NİN KARADENİZ'DE BARIŞ VE GÜVENLİK İÇİN VERİMLİ DİPLOMATİK FAALİYETİ	530
SASSANIANS: PIONEERS OF URBAN PLANNING IN IRAN BEFORE ISLAM.....	533
HEYDAR ALIYEV SUMMIT IN AZERBAIJAN SCULPTURE AZƏRBAYCAN HEYKƏLTƏRAŞLIĞINDA HEYDƏR ƏLİYEV ZİRVƏSİ	534
SPOR YÖNETİMİNDEKİ PROBLEMLER ÜZERİNE SPOR YÖNETİCİSİ ADAYLARININ GÖRÜŞÜLENLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	542
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SPOR YAPMA ALIŞKANLIKLARININ İNCELENMESİ.....	543
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YETENEK SINAVLARINA KATILAN ÖĞRENCİLERİN ANLIK KAYGI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ.....	551
AN INVESTIGATION OF THE ANXIETY LEVELS OF INSTANT ANXIETY OF STUDENTS PARTICIPATING IN PE AND SPORTS EXAMS*	552
BİSİKLET SPORUNDA TEKNOLOJİ KULLANIMI.....	560
AMPUTE FUTBOLCULARDA FUTBOLA ÖZGÜ TEKNİK BECERİLERİN AMPUTASYON ORANINA GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI	562
COMPARİSON OF FOOTBALL-SPECIFIC TECHNICAL SKILLS IN AMPUTEE FOOTBALL PLAYERS BY AMPUTATION LEVEL	563
HATTA YOGA EGZERSİZLERİNİN SPO ₂ VE KALP ATIM HIZINA AKUT ETKİSİNİN İNCELENMESİ.....	569
INVESTIGATION OF THE ACUTE EFFECT OF YOGA EXERCISES ON SPO ₂ AND HEART RATE	570
STUDENTS ASSESSMENT OF ONLINE EDUCATION DURING THE COVID-19 EPIDEMIC: AN ANALYSIS	575
AN EXAMINATION OF COMMON CHALLENGES ENCOUNTERED IN INSTITUTES OF HIGHER LEARNING IN PAKISTAN.....	576
FINANCIAL INCLUSION AND ECONOMIC DEVELOPMENT IN NIGERIA: UNVEILING THE MISSING LINK.....	577
SOCIAL MEDIA AND BUSINESS PRACTICES: WHO IS FOLLOWING WHO AND WHY?	578
EMPLOYEE PERFORMANCE IN WORK-FROM-HOME PERIODS: MEDIATING DIGITAL LITERACY AND MODERATING TECHNO STRESS ROLES	593
IMPACT OF HUMAN RESOURCE TECHNOLOGY AND ORGANIZATIONAL SOFTWARE IN THE DIGITAL ERA.....	595

BIOECONOMY: INNOVATIONS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT	602
THE CONTRIBUTION OF SOCIAL AUDIT TO THE SOCIAL PERFORMANCE OF COMPANIES: LITERATURE REVIEW	603
MEASURES TO MANAGE TEACHING ACTIVITIES IN SECONDARY SCHOOLS OF THE DEPARTMENT OF EDUCATION AND TRAINING AN BIEN DISTRICT, KIEN GIANG PROVINCE, VIETNAM	604
CURRENT STATUS OF MANAGEMENT OF TEACHING ACTIVITIES IN THE MIDDLE SCHOOL OF THE EDUCATION DEPARTMENT AND TRAINING AN BIEN DISTRICT, KIEN GIANG PROVINCE, VIETNAM.....	614
PLACE OF CONTROL IN THE CONTROLLING CONCEPT.....	628
EXISTENCE RESULTS FOR AN IMPLICIT ANTI-PERIODIC FRACTIONAL COUPLED SYSTEM INVOLVING P-LAPLACIAN OPERATOR VIA TOPOLOGICAL DEGREE METHOD	630
THE CULTURAL CLIMATE AND THE RELATIONSHIP BETWEEN TEACHERS / STUDENT IN CAMPUS CLIMATE	631
REVITALIZING INSTRUCTIONAL STRATEGIES FOR CHEMISTRY EDUCATION TOWARDS ACHEIVEMENT OF 21 ST CENTURY COMPETENCES AND SKILLS	636
A COMPLETE COSMIC EVOLUTION UNDER THE QUANTIZATION OF REAL SCALAR FIELD..	637
EXPLORING THE POTENTIALS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN SEMANTIC WEB TECHNOLOGY: A CONTEXTUAL STUDY ON WEB DEVELOPMENT.....	638
METHODOLOGICAL EVOLUTION OF QUALITY CONTROL OF OLIVE OIL AND ENVIRONMENTAL IMPACT GENERATED BY PRODUCTION UNITS: REVIEW	646
APPLICATIONS OF FTIR AND CHEMOMETRICS METHODS IN AUTHENTICITY ANALYSIS OF BLACK CUMIN OIL.....	647
CREATIVE ADAPTATIONS OF WESTERN FOOD IN JAPAN	648
THE STATUS OF FRUITS AND VEGETABLES IN JAPAN	660
OCCURENCE OF OXYURIS EQUI OF DOMESTIC MOUNTAIN HORSE IN SERBIA	671
EXPLORING THE NUTRITIONAL AND THERAPEUTIC POTENTIAL OF CAROB (<i>CERATONIA SILIQUA</i>) FOR HUMAN HEALTH AND INDUSTRY	673
BENEFITS OF MEDICINAL PLANTS:ROSEMARY, OREGANO, SAGE, LAVENDER	674
A WILD MUSHROOM ISOLATED FROM TIRUMALA FOREST: THERAPEUTIC AND BIOLOGICAL PROPERTIES.....	675
DETECTION OF BIOFILM FORMING COAGULASE-POSITIVE STAPHYLOCOCCI ISOLATED FROM BULK RAW MILK.....	677
ASYMMETRICAL DIMETHYL ARGININE (ADMA) IN TYPE II DIABETIC PATIENTS WITH CORONARY ARTERY DISEASE.....	678

COMPARISON OF ANTIBACTERIAL ACTIVITY IN VEGETABLE OILS	679
THE EFFECT OF NICKEL ELECTRODEPOSITION PROCESS ON THE CORROSION RESISTANCE OF THE DEPOSITED COATING IN 3.5% NaCl.....	680
SOLID-STATE SYNTHESIS AND CHARACTERIZATION OF A ZNSB ₂ O ₆ - CUSB ₂ O ₆ COMPOSITE	681
SOLID-STATE SYNTHESIS AND CHARACTERIZATION OF SPINEL CUBI ₂ O ₄	682
LIQUID-LIQUID EXTRACTION USING SUPERCRITICAL FLUID	683
THE ROLE OF GREEN CHEMISTRY AS A SOLUTION FOR ENVIRONMENTAL POLLUTION.....	685
COMPARAISON OF THE ANTIOXIDANT ACTIVITY OF THE FLOWERS AND THAT OF THE LEAVES OF THE PLANT <i>CALICOTOME VILLOSA LINK</i>	686
INSIGHT IN CREATING AND OVERSEEING AWARDS AND MONETARY HELP BY MSMEs (MICRO, SMALL AND MEDIUM ENTERPRISE): A SURVEY BY DR FAISAL	687
CONSUMERISM AND THE FIGHT AGAINST SUBSTANDARD DRUGS IN ANAMBRA STATE, NIGERIA	689
ANALYSIS OF CANADIAN ELECTRIFY GENERATION.....	691
THE MEASURE OF VOLKSWAGEN COMPETITIVENESS IN THE EUROPEAN'S ELECTRIC VEHICLE MARKET (YEAR 2022)	692
CHALLENGES AND BARRIERS IN BUILDING TECHNOLOGICAL CAPABILITIES FOR DIGITAL PLATFORMS IN LATIN AMERICA: AN ANALYSIS OF LIMITING FACTORS	693
BUILDING TECHNOLOGICAL CAPACITIES IN LATIN AMERICA: BARRIERS, CONSTRAINTS, AND CATALYSTS	694
PERCEPTION OF LOWER-MIDDLE CLASS RESIDENTS OF CARMONA THE ADVANTAGES OF AUTOMATON IN RESTAURANT ON CUSTOMER READINESS TO ADOPT	696
FACTORS AFFECTING ETHICAL BEHAVIOR OF LEADERS IN ORGANIZATIONS.....	711
APPLICATION OF TEAM LEADERSHIP TO BUSINESSES IN KOSOVO	712
EFFECT OF LIPID-BASED MULTIPLE MICRONUTRIENTS SUPPLEMENTATION IN UNDERWEIGHT PRIMIGRAVIDA PRE-ECLAMPTIC WOMEN ON MATERNAL AND PREGNANCY OUTCOMES: RANDOMIZED CLINICAL TRIAL	713
A SHORT REVIEW ON ZEBRAFISH A TOOL FOR DRUG DISCOVERY	715
SAFE HANDLING OF HAZARDOUS DRUGS	716
MICROBIAL INFECTIOUS DISEASE: A REVIEW	717
3D-QSAR INVESTIGATION TO DEVELOP NEW NEURAMINIDASE INHIBITORS	718
RESIDUAL ANALYTICAL METHOD DEVELOPMENTAND VALIDATION OF DORIPENEM FOR INJECTION FOR CLEANING VALIDATION	719
COMPUTER-AIDED DRUG DESIGN OF NOVEL DERIVATIVES OF 2-AMINO-7,9-DIHYDRO-8H-	

PURIN-8-ONE AS POTENT PAN-JANUS JAK3 INHIBITORS	720
HIGH-THROUGHPUT VIRTUAL SCREENING OF PHENYLPYRIMIDINE DERIVATIVES AS SELECTIVE JAK3 ANTAGONISTS USING COMPUTATIONAL METHODS	722
QUANTITATIVE STRUCTURE ACTIVITY RELATIONSHIP STUDIES ON THIAZOLIDINE ANALOGUES AS ANTIVIRAL INHIBITORS.....	724
NURSING MANAGEMENT OF PATIENTS WHO ARE IMMOBILIZED IN GYPSUM	725
IMPACT OF INTERNAL LOCUS OF CONTROL ON ENTREPRENEURIAL INTENTION: A STUDY ON GRADUATE STUDENTS.....	727
CALCULATION OF THE PARAMETERS RELATED TO THE TRANSDUCERS COMPOSING THE SURFACE ACOUSTIC WAVE FILTERS.....	728
INTERDIGITAL TRANSDUCER	729
STUDY OF HEAT AND MASS TRANSFER İN A VERTICAL STORAGE SİLO.....	730
INFLUENCE OF DIGITALISATION ON CONSTRUCTION PROJECT DELIVERY: A REVIEW	731
IMPLEMENTATION OF 180° HYBRID RING COUPLER DESIGN IN MICROSTRIP WITH VNA MEASUREMENT FOR 5G APPLICATIONS.....	732
FINITE ELEMENTS ANALYSIS OF A BUTTERFLY-SHAPED COMPOSITE PATCH REPAIR.....	734
MAXIMUM POWER POINT TRACKING USING PERTURB AND OBSERVE AND FUZZY LOGIC.	735
THE IMPACT OF IT INFRASTRUCTURE ON OCCUPATIONAL SAFETY.....	736
REMOVAL OF CHLORIDES AND HARDNESS FROM CONTAMINATED WATER BY USING VARIOUS BIOSORBENTS: A COMPREHENSIVE REVIEW.....	743
FINITE ELEMENT MODELİNG OF BOND STRESS BEHAVİOR BETWEEN CONCRETE AND STEEL REBAR UNDER PUSH-İN LOADING.....	744
ASSESSİNG THE EFFECT OF SULFATES ON THE CLASSİFİCATION OF STABILİZED CLAYEY SOİLS BASED ON THE BSCS	739
DİJİTAL GÖÇMENDEN DİJİTAL YERLİYE SOSYAL SERMAYE.....	740

HEYDAR ALIYEV SUMMIT IN AZERBAIJAN SCULPTURE AZƏRBAYCAN HEYKƏLTƏRAŞLIĞINDA HEYDƏR ƏLİYEV ZİRVƏSİ

Emil Raul oğlu Ağayev

ADPU-nun nəzdində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kolleci “İncəsənət və fiziki tərbiyə” fənn birləşmə
komissiyasının müəllimi

ORCID: 0000-0001-9354-0839

Emilaghayev93@mail.ru

ÖZET

Azərbaycan heykəltəraşlıq tarixinə diqqət yetirsək, daima dahi şəxsiyyətlərin obrazlarına müraciət edilmişdir. Material, faktura, texnika, üslub və ən əsası obraz həlli heykəltəraşlarımız üçün əsas vəzifə olmuşdur. Müasir Azərbaycan heykəltəraşlıq tarixinə diqqət yetirsək Ümummilli Lider Heydər Əliyevin monumental və dəzgah növlərində yaradılan sənət nümunələri ölkəmizdə və xarici ölkələrdə ucaldılmışdır. Dahi şəxsiyyətin ikonoqrafik portretləri heykəltəraşların yaradıcılığında sevə-sevə müraciət etdikləri obrazdır. Bu məqalədə Ömər Eldarov, Natiq Əliyev, Aslan Rüstəmov, Şərif Şərifov, Nəriman Məmmədov, Fuad Salayev yaradıcılığında mühüm yer tutan dahi şəxsiyyətin heykəlləri təhlil edilmişdir.

Açar sözlər: Azərbaycan, Heydər Əliyev, heykəltəraşlıq, obraz, zirvə

ABSTRACT

If we pay attention to the history of Azerbaijani sculpture, images of great personalities have always been addressed. Material, texture, technique, style and, most importantly, image resolution have been the main task for our sculptors. If we pay attention to the history of modern Azerbaijani sculpture, the national leader Heydar Aliyev's monumental and bench sculpture examples have been erected in our country and in foreign countries. The iconographic images of the genius are the images that sculptors often refer to in their creations. In this article, the statues of the genius who played an important place in the works of Omar Eldarov, Natig Aliyev, Aslan Rustamov, Sharif Sharifov, Nariman Mammadov, and Fuad Salayev were analyzed.

Keywords: Azerbaijan, Heydar Aliyev, sculpture, image, peak

Dahi şəxsiyyətlər zaman keçsədə özləri gördükləri işlərlə daima xatırlanırlar. Müasir Azərbaycanın qurucusu Ümummilli Lider Heydər Əliyev yaşayan tarix, vətəninə sevən istedadlı siyasətçi kimi dünyaya səs salmışdır. Azərbaycan incəsənəti ilə daima maraqlanan, incəsənət xadimləri ilə dostluq edən Heydər Əliyev vəfatından sonra yaradılan heykəltəraşlıq əsərlərində gələcək nəsillər üçün ölkənin və dünyanın bir çox yerlərində ucaldıldı.

Azərbaycan heykəltəraşlığında Heydər Əliyev obrazı Ömər Eldarov yaradıcılığında mühüm yer tutur. Bəlkə də Ömər Eldarov yeganə sənətkardır ki, Ulu Öndərin naturadan obrazını yaratmaq xoşbəxtliyinə nail olmuşdur. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin yaradıcısı Heydər Əliyevin Fəxri Xiyabandakı abidəsinin müəllifi məhz Ömər Eldarovdur. Ömər Eldarovun sözlərinə görə, Ümummilli Liderin vəfatından sonra Ulu Öndərin xatirəsinə qoyulacaq abidənin yerini müəyyən etmək üçün İlham Əliyev heykəltəraşı Fəxri Xiyabana dəvət etmiş, abidənin yeri müəyyənləşdirildəndən sonra isə gərgin iş prosesinə başlanılmışdır. Görkəmli tişə ustamızın təqdim etdiyi bir neçə eskizlərin arasında seçim məhz xəritə fonunda təsvir edilmiş obrazın üzərində qərarlaşmışdır. Birinci fəxri xiyabanda Heydər Əliyevin məzarüstü abidəsində vətəni sevən lider obrazı təqdim edilmişdi. Arxa fonda xəritəmizin təsviri isə Azərbaycanın bütövlüyünə işarədir. Postament və arxa fonda yaradılan süjet, barelyef və qorelyeflər isə kompozisiyanı tamamlayır. Ömər Eldarovun Heydər Əliyevə həsr etdiyi digər heykəltəraşlıq əsərləri isə Naxçıvan, Qobustan, Qubada ucaldılmışdı.

İLL 1.Ömər Eldarov “Heydər Əliyevin qəbirüstü abidəsi”

Ulu Öndər obrazına ölkə heykəltəraşları ilə yanaşı, xarici tişə ustaları da öz yaradıcılıqlarında müraciət etmişlər. 2005-ci il may ayının 10-da açılışı ümumxalq şənliyinə çevrilən, Heydər Əliyev Sarayının qarşısında, Ümummilli liderin şərəfinə ucaldılan möhtəşəm abidə Bakının ən gözəl monumental heykəltəraşlıq nümunələrindəndir. Abidənin məhz burada yerləşdirilməsinə səbəb, bu möhtəşəm sarayın, eləcə də bu bağın əsasının hələ Ümummilli Liderin Azərbaycana 70-ci illərdə rəhbərlik etdiyi dövrlərdə qoyulmasıdır. Ulu

öndərin xarakterik cizgilərini özündə əks etdirən heykəlin müəllifləri Rusiyanın məşhur heykəltəraşları Mixail Noqin və Salavat Şerbakovdur. Bir anlıqdan hiss edilir ki, müəlliflər tarixi şəxsiyyətin obrazını olduğu kimi yaratmaq üçün əsər üzərində gərgin yaradıcılıqla işləyiblər. 5,2 metr hündürlüyü olan tunc monument abidə 6 metr hündürlüyü olan qranit postament üzərində yerləşdirilmişdir. Heykəlin ağırlığı 2,4 tona yaxındır. Postamentin və obelisklərin istehsalı zamanı beton qatqsız böyük qranit parçasından istifadə olunmuşdu. Abidənin ümumi hündürlüyü təxminən 12 metrdir. Tuncdan tökülmüş bu abidə-heykələ müxtəlif bucaqlardan diqqət yetirdikcə əsərdə yeni çalarlar görünür, bəşəri duyğulara, qranit xarakterə və dahiliyə valeh olursan. Bəhs etdiyimiz heykəltəraşlıq abidəsi memarlıqla heykəltəraşlığın ideal sintezidir, desək yanılmarıq. Kompleksin kompozisiyası pilləli teatr səhnəsini xatırladır. Bütöv parkın mərmərdən ibarət olduğunu nəzərə aldıqda monumentin yerləşdiyi məkanın da pilləli mərmərdən ibarət olması əsərə xüsusi zövq vermişdir. Sanki kürsülük meydanın davamıdır. Müxtəlif istiqamətlərdən fiqurun siluetinə, xüsusən heykəlin özünə diqqət yetirən hər kəs abidənin yenilməz, mübariz, cəsur bir insana həsr olunduğunu hiss edir.

İLL 2. *Mixail Noqin və Salavat Şerbakov “Heydər Əliyev Sarayının qarşısında Ümummilli Liderin şərəfinə ucaldılan abidə”*

Azərbaycan heykəltəraşlığında Heydər Əliyev obrazına müraciət edilən ilk sənətkarlardan biri Natiq Əliyev olmuşdur. Heykəltəraşın müəllifi olduğu, Ukraynada ucaldılan əsərdə bütün qətiyyətini özündə cəmləmiş olan bu monumentin postamenti qranitdən hazırlanmış, ölçüsü isə 1.6 metrə bərabərdir. Postamentin üzərində Ukrayna dövlət dilində “Azərbaycanın Ümumilli Lideri Heydər Əlirza oğlu Əliyev” yazılmışdır. Hündürlüyü 2.65 sm. çatan abidənin özü isə bürüncdən tökülmüşdür. Müxtəlif istiqamətlərdən fiqurun silüetinə, xüsusən heykəlin özünə diqqət yetirən hər kəs abidənin yenilməz, mübariz, cəsur siyasətçi obrazını canlandırıldığını anlaya bilər. Ulu Öndərə ithaf olunmuş bir sıra əsərlərdəki kimi burada da dövlət xadimi klassik geyim üslubunda təsvir olunmuşdur. Obrazın anatomik cəhətdən uğurlu olması da diqqəti özünə cəlb edir. Ümummilli Liderin sağ əlinin yumruq şəklində sıxılmış, sol əlinin isə kürsü üzərində təsvir olunduğunu görə bilərik. Ümumilikdə qeyd edə bilərik ki, əlinin yumruqvari sıxılmış olması Ulu Öndərin həyatının bir parçasının obrazı kimi canlandırılmışdır. Əsər Ulu Öndərimizin adını daşıyan parkda yerləşdirilmişdir. Abidədə diqqəti cəlb edən elementlərdən biri də onun kürsülüydür. Kürsüklə fiqur bir-biri ilə çox gözəl uzlaşır. Burada kürsülük meydanın təbii davamı kimi görünür. Buna onun meydanın üzlük lövhələri ilə eyni rəngdə olması xeyli kömək edir.

İLL 3.Natiq Əliyev “Kiyevdə Ulu Öndərin adını daşıyan parkda ucaldılmış Heydər Əliyevin möhtəşəm abidəsi”

Heykəltəraş Aslan Rüstəmov tərəfindən yaradılmış Ümummilli Lider obrazını izlədikdə, obrazın orta yaşlarında enerjili və Azərbaycanın gələcəyi və rifahı uğrunda mübarizə aparacaq gücdə, ambisiyalı olduğunun şahidi ola bilərik. Postamentinin qranitdən, Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin özünün təsvir olunduğu abidə isə tuncdan tökülmüşdür. Əsərdə Ulu Öndərin üzərində əyləşdiyi oturmaq da diqqət çəkir. Bürüncdən hazırlanmış kreslo üzərində əyləşmiş Ümummilli Lider obrazı sol ayağı, sağ ayağının üzərinə qoyulmuş halda yaradılmışdır. Bu da özü-özlüyündə əsərə alicənablıq bəxş etmiş amillərdəndir. Əlləri birləşmiş halda ayaqlarının üzərində təsvir olunmuş Ümummilli Liderimizin üz cizgilərində alicənab şəxsiyyəti, dərin vətənpərvərliyi, müdriqliyi, idarəetmə bacarığı, yorulmaz fəaliyyəti ilə böyük şöhrət qazanmış bir lider keyfiyyətləri görə bilərik.

İLL 4.Aslan Rüstəmov “Xətai rayonu Heydər Əliyev adına istirahət parkında ucaldılmış Ümummilli Liderin abidəsi”

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin ölkəmizin digər bölgələrinə olduğu kimi Sumqayıta da hər zaman yüksək diqqət və qayğısı daim hiss olunmaqdadır. Bu qayğının bariz nümunəsi Prezidentimizin Sumqayıta mütəmadi olaraq etdiyi rəsmi səfərlərdir və 2016-cı il 27 sentyabr Sumqayıta səfəri

zamanı şəhərin hərtərəfli inkişafını əks etdirən açılışlar həyata keçirmişdir. Bu səfər Sumqayıt tarixinə qızıl hərflərlə yazılmış, şəhərin ən möhtəşəm memarlıq abidəsi sayılan, Ümummilli Liderimizin adını daşıyan Heydər Əliyev Mərkəzinin yeni binasının və binanın qarşısında ucaldılan Ulu Öndərin abidəsinin açılışı da məhz bu səfər zamanı baş tutmuşdur. Abidənin müəllifi heykəltəraş Nəriman Məmmədov olmuşdur. Postamenti və abidənin mərmərdən hazırlanması təsadüf deyildi. Buna səbəb bəyaz rəngdə olan Heydər Əliyev Mərkəzinin abidə kompleksinin fonunda olmasıdır. Parkın ərazisinin də ağ plitələrlə örtülməsi həmçinin ümumi görüntünün olduqca harmonik olmasına gətirib çıxarmışdır. Burada heykəltəraş qarşısına qoyduğu məqsədin öhdəsindən layiqincə gələrək, qartal baxışları həmişə əngin səmaları gözən, hər zaman uzaqlara baxan əzəmətli Heydər Əliyev obrazını yarada bilmişdir. Monumentin ümumi ölçüsü 4 metrə yaxındır.

İLL 5.Nəriman Məmmədov “Sumqayıtda ucaldılan Heydər Əliyevin abidəsi”

Azərbaycan heykəltəraşları arasında öz yaradıcılığında Ümummilli Lideri obrazlarını dəfələrcə işləmiş heykəltəraşlardan biri də Fuad Salayev olmuşdur. Heydər Əliyev tək Azərbaycan səviyyəsində deyil, keçmiş ittifaq səviyyəsində, hətta Qərb miqyasında sözünün keçəri, çəkisi olan lider idi. Bütün bu keyfiyyətlər özünü Fuad Salayevin yaratmış olduğu abidələrdə göstərir.

Heykəltəraşın Ümummilli Liderə həsr etdiyi əsərlərindən biri Suraxanı rayonunda yerləşən Heydər Əliyev Mərkəzi qarşısında bürüncdən ucaldılan abidədir. Abidənin qranitdən olan postamenlə birgə ölçüsü 4

metrdir. Fuad Salayevin Ulu Öndərin şərəfinə ucaldığı bütün abidələrdə olduğu kimi bu heykəl də qeyri-adi kompozisiyası ilə fərqlənir. Belə ki, abidənin arxa fonunda yaradılmış qövs günəşin doğmasını, yağışdan sonrakı göyqurşağını ifadə edir. Bu qövs Azərbaycan xalqının, Azərbaycan dövlətinin taleyinə günəş kimi doğan şəxsiyyətə bir işarədir. Eyni zamanda qövs siyasi xarakter daşıyaraq birləşdirici rolunu oynayır, beynəlxalq əməkdaşlığı, xarici əlaqələri simvolizə edir. Obrazın rahat duruşu, pəncəyini çıxararaq əlində tutması onun rahatlığından, sabaha əminliyindən və artıq dövlətin parlaq gələcəyi naminə bütün lazımı məsələləri yoluna qoymasından xəbər verir. Pəncəyin üzərində olan qırıqların xırdalıqla işlənməsi, geyimin diz və dirsək hissəsindəki bükmələr obrazın reallığını daha da artırır. Liderin özünə əmin, eyni zamanda rahat duruşu onun sadə xalqın nümayəndəsi olduğuna və bu xalqın daima yanında olmasının göstəricisidir. Fuad Salayev burada xalqın gələcəyi üçün əlindən gələni əsirgəymədən rəhbər obrazına həyat verib. Doğan günəşin səbəbkarı məhz bu şəxsiyyətdir.

İLL 6. Fuad Salayev “Heydər Əliyevin abidəsi”

Ümummilli Lider Heydər Əliyev daima xalqın qəlbində yaşayacaq, gələcək nəsillər isə onu “Azərbaycanın qüdrətli oğlu” kimi xatırlayacaqdır.....

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

- 1.Məmmədova N. "Azərbaycan heykəltəraşlığında Heydər Əliyevin portretləri"//Mədəniyyət. Az 2019 (Mart,Aprel)// s 44-46
- 2.Seyidəhmədli G. "Azərbaycan memorial heykəltəraşlığının bədii xüsusiyyətləri (monoqrafiya)// Bakı:Avropa 2020// 261 s